

ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТИВАЦІЇ КОНЦЕПТІВ ТОЛЕРАНТНІСТЬ ТА ПОЛІТИЧНА КОРЕКТНІСТЬ В АНГЛОМОВНОМУ МАС-МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ

Статтю присвячено вивченню особливостей об'єктивації концептів ТОЛЕРАНТНІСТЬ та ПОЛІТИЧНА КОРЕКТНІСТЬ в англomовному мас-медійному дискурсі. Розглянуто різні підходи до розуміння концепту. Описано структуру концепту з його складовими – ядерними та периферійними зонами, а також семантику розглянутих концептів на основі лексикографічних даних сучасної англійської мови. Визначено особливості мовної об'єктивації концептів ТОЛЕРАНТНІСТЬ та ПОЛІТИЧНА КОРЕКТНІСТЬ.

Ключові слова: *концепт, толерантність, політична коректність, мас-медійний дискурс, мовна об'єктивація.*

Людина є не лише творцем штучного середовища – культури, а й власником унікального дару – мови. Остання є універсальною семіотичною системою, завдяки якій людина здатна максимально економним та ефективним способом повідомити інших про результати пізнання світу, емоційний стан, плани, надії та інші речі. Саме мова є вербальним кодом, завдяки якому фіксуються знання про світ [2, с. 19]. Упорядкована сукупність знань про дійсність, що сформувалася в свідомості громадськості, є картиною світу [8, с. 51]. Одиницями, що репрезентують знання про світ людини, є концепти, сукупність яких утворює певну концептосферу [див., напр., 5].

Функціонуванню концептів у дискурсах різних типів присвячено чимало лінгвістичних розвідок [див. 3; 4; 11].

Метою даної статті є виявлення особливостей об'єктивації концептів ТОЛЕРАНТНІСТЬ та ПОЛІТИЧНА КОРЕКТНІСТЬ в англomовному мас-медійному дискурсі. **Актуальність дослідження** зумовлена глобалізаційними тенденціями розвитку суспільства та зростанням ролі міжкультурної комунікації в етнічно неоднорідних англomовних країнах, зокрема у Великій Британії та Сполучених Штатах Америки. Ідея толерантності та політичної коректності є однією з основних проблем у вищезгаданих країнах, оскільки безпосередньо пов'язана з життям та розвитком цих суспільств.

Новизною роботи є те, що вперше увага приділяється вивченню даних концептів на матеріалі англomовного мас-медійного дискурсу.

Зараз у лінгвістичній науці виділяють три основні підходи до розуміння концепту, що базуються на загальному положенні про те, що концепт відбиває зміст поняття та вербалізується словом.

Представники першого підходу акцентують на культурологічному аспекту: культура сприймається як сукупність концептів і відношень між ними, концепт – як основний елемент культури в ментальному світі людини [11].

В межах другого підходу семантику мовного знаку розглядають як основу змісту концепту [1].

Згідно з третім підходом, концепт є результатом взаємодії значення слова та особистого і етнокультурного досвіду людини, тобто [4; 5].

На сьогодні в лінгвістиці не існує загальноприйнятого визначення поняття «концепт». Зважаючи на культурну різноманітність та зростання ролі міжкультурної комунікації у сучасному суспільстві, найбільш прийнятним є його визначення як семантичного утворення, «що має лінгвокультурну специфіку та характеризує носіїв певної етнокультури» [6, с. 50]. Концепт, відтворюючи етнічний світогляд, є маркером етнічної мовної картини світу. Водночас, це – квант знання, що відображає зміст людської діяльності.

Структуру концепту описують у вигляді поля, що складається з ядра та периферії [6, с. 62]. Інформація, необхідна для розкриття змісту концептів, визначення їх місця в картині світу і свідомості нації, міститься у тлумачних та енциклопедичних словниках. Словникова дефініція лексеми, що вербалізує концепт, найчастіше вважається його ядром, а ілюстративний матеріал – розкриває образні та ціннісні характеристики [10, с. 122].

Толерантність – складне і суперечливе поняття, яке досить складно описати. Концепт ТОЛЕРАНТНІСТЬ з'явився на початку 90-х рр. та активно використовується зараз у засобах масової інформації.

Розглянемо семантику концепту ТОЛЕРАНТНІСТЬ на основі англomовних лексикографічних джерел. Згідно із тлумачним словником Collins English Dictionary, він визначається як *“the state or quality of being tolerant; capacity to endure something, especially pain or hardship; the permitted variation in some measurement or other characteristic of an object or workpiece”* (бути толерантним; мати здатність терпіти щось, особливо біль або труднощі; дозволена варіація в якійсь мірі чи інших характеристик об'єкту або речі – переклад Н.І. Лютянська) [15]. Не протиставляється наведене визначення іншому зі словника Cambridge Free English Dictionary and Thesaurus: *“willingness to accept behaviour and beliefs that are different from your own, although you might not agree with or approve of them”* (готовність сприймати поведінку та погляди, відмінні від власних, не зважаючи на власну незгоду або несхвалення – переклад Н.І. Лютянська) [14].

Розглянуті лексикографічні дефініції дають нам змогу виділити ядро концепту ТОЛЕРАНТНІСТЬ як «being tolerant» («терпиме ставлення до інших»). У свою чергу, до периферії даного концепту відносяться семантичні елементи «kindness», «lack of prejudice», «accepting diversity» («прояв доброти», «відсутність упереджень» та «визнання різноманіття»).

Концепт як ментальна одиниця може бути описаний через аналіз засобів його мовної об'єктивації. Сукупність засобів, що об'єктивують концепт у визначений період розвитку суспільства, визначається як номінативне поле концепту [8, с. 66]. Воно має комплексний характер, включаючи лексико-семантичні групи, лексико-семантичні поля та синонімічні ряди. При цьому, воно являє собою упорядковану сукупність номінативних одиниць.

Розглянемо особливості об'єктивації концепту ТОЛЕРАНТНІСТЬ на прикладі англомовного мас-медійного дискурсу. Одним із прикладів мовної об'єктивації терпимого ставлення до інших є уривок зі статті британського видання: «*Marks & Spencer has told Muslim staff they can refuse to serve shoppers buying alcohol or pork, it has been revealed.*

The chain has granted checkout workers in more than 700 stores permission to politely decline to serve customers for religious reasons.

Instead, shoppers are being asked to wait to pay for certain items at a different till.

A M&S spokesman said the policy of tolerance acknowledges the beliefs of other religious workers, including Christians and Jews.

He added that the major retailer strives to promote 'an environment free from discrimination'» (The Daily Mail, 22 December 2014).

В уривку йдеться про заходи, введені у мережі магазинів продуктів харчування з метою врахування релігійної приналежності працівників. Такі дії покликані зняти упередження щодо представників різних релігій. Одночасно вони свідчать про визнання мультикультурності суспільства Великої Британії, тобто, визначається як однакове ставлення до людей, що належать до різних релігій.

До засобів, які об'єктивують концепт ТОЛЕРАНТНІСТЬ у даному уривку, належать такі номінації, як *policy of tolerance, acknowledge the beliefs* та *'an environment free from discrimination'*.

Розглянутий концепт тісно пов'язаний з іншим – ПОЛІТИЧНА КОРЕКТНІСТЬ. Варто зазначити, що термін «політична коректність» почали використовувати наприкінці 80-х рр. минулого століття та мав на меті сприяти соціальному комфортному існуванню людей різних національностей, вірувань, соціальних статусів і переконань у мультикультурному суспільстві [9].

Його семантика визначається як: *“political correctness is the attitude or policy of being extremely careful not to offend or upset any group of people in society who have a disadvantage, or who have been treated differently because of their sex, race, or disability”*(політична коректність – особливе відношення або політика обережного ставлення для того, щоб не образити будь-яку частину населення, що перебуває у невідгідному становищі, або ж є об'єктом інакшого ніж до інших ставлення з причин статі, расової приналежності або фізичних вад – переклад Н.І. Лютянська) [13]. Див. також: *“describes someone who believes that language and actions that could be offensive to others, especially those relating to sex and race, should be avoided; describes a word or expression that is used instead of another one to avoid being offensive”* (термін, що описує того, хто вважає, що мова та дії можуть мати образливий характер, особливо це стосується статі або расової приналежності, яких слід уникати; термін, що описує слово або вислів, який використовується замість іншого слова для уникнення образи – переклад Н.І. Лютянська) [12].

Вищезазначені лексикографічні дефініції дають змогу виділити ядро концепту ПОЛІТИЧНА КОРЕКТНІСТЬ як «careful attitude» або «обережне ставлення», тоді як семантичні компоненти «avoiding offence», «tolerant attitude» та «accepting diversity» («уникнення образи», «толерантне відношення» та «розуміння різноманіття») складають його периферію.

Нижченаведений уривок є прикладом мовної об'єктивації обережного поведіння з представниками різних етносів задля уникнення можливих образ у межах мультикультурного суспільства Сполучених Штатів Америки:

"New enrollment numbers show that Illinois' public school system for the first time does not have a white majority, with Latino, black, Asian and other racial groups combined eclipsing white students across the state's classrooms.

Whites fell to 49.76 percent of the student body this school year, the new data show, a demographic tipping point that came after years of sliding white enrollment and a rise in Latino, Asian and multiracial students.

The black student population also has declined, but it still makes up almost 18 percent of the state's public school students" (The Chicago Tribune, 6 January 2014).

При цьому, номінації *white majority*, *Latino*, *black* та *Asian* є показниками мультикультурного суспільства Сполучених Штатів Америки. Вони є нейтральними номінаціями представників різних етносів, що проживають на території цієї країни.

Подальший уривок містить номінацію *minority students*, що є узагальненням для представників етнічно неоднорідного суспільства, до того ж ці представники належать до «меншості» або людей неєвропейського походження: *"The rise in minority students in schools can potentially affect everything from how states fund education to graduation rates, test scores and the teaching staff, said Kathy Christie, a vice president at the Education Commission of the States, a national group that tracks school policy and research to help improve education"* (Ibid).

Таким чином, об'єктивація концептів ТОЛЕРАНТНІСТЬ та ПОЛІТИЧНА КОРЕКТНІСТЬ в англомовному мас-медійному дискурсі має на меті відобразити ставлення до представників різних етносів у мультикультурних суспільствах Великої Британії та Сполучених Штатів Америки. Концепт ТОЛЕРАНТНІСТЬ відображає терпиме ставлення до інших. Його периферійними ознаками є прояви доброти, відсутність упередженості та визнання різноманіття етносів та їх релігій. Вищезазначений концепт тісно пов'язаний з концептом ПОЛІТИЧНА КОРЕКТНІСТЬ. Обережне ставлення до представників інших етносів є ядром даного концепту, а уникнення образи, толерантне відношення та розуміння різноманіття – його периферійними ознаками. Дані концепти об'єктивуються відповідними лексемами в англомовному мас-медійному дискурсі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арутюнова, Н.Д. Язык и мир человека [Текст]/ Н.Д. Арутюнова. – М.: «Языки русской культуры», 1999. – I-XV, 896 с. – Библиогр. в конце раздела. – Темат. указ.: с. 882-894. – 1000 экз. – ISBN 5-7859-0027-0.
2. Гришаева, Л.И. Концептуальные основы анализа межличностного взаимодействия носителей разных культур (Часть 1)/ Л.И. Гришаева, Л.В. Цурикова// Вестник ВГУ. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2013. – №1 – С. 14-21.
3. Карасик, В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс [Текст]/ В.И. Карасик. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с: табл. – Библиогр.: с. 302-331. – 250 экз. – ISBN 5-88234-552-2.

4. Кубрякова, Е.С. Язык и знание. На пути получения знания о языке: части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира [Текст]/ Е.С. Кубрякова. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.: ил., портр. – (Язык. Семиотика. Культура). – Библиогр. в конце раздела. – ISBN 5-94457-174-8.
5. Лихачев, Д.С. Концептосфера русского языка/ Д.С. Лихачев// Изв. РАН – СЛЯ. – 1993. – №1 – С. 3-9.
6. Маслова, В.А. Когнитивная лингвистика: учеб. пособие [Текст]/ В.А. Маслова. – Минск: ТетраСистемс, 2008. – 272 с.: ил. – Библиогр.: с. 262-271. – 1000 экз. – ISBN 978-985-470-780-8.
7. Неровная, Н.А. Концепт «Толерантность» в публицистических источниках на русском и английском языках/ Н.А. Неровная// Вестник ВГУ. Серия: Филология. Журналистика. – 2008. – № 2. – С. 84-86.
8. Попова, З.Д. Когнитивная лингвистика [Текст]/ З.Д. Попова, И.А. Стернин. – М.: АСТ: Восток-Запад, 2007. – 314, [6] с.: ил., табл. – (Лингвистика и межкультурная коммуникация. Золотая серия). – Библиогр.: с. 304-311. – ISBN 978-5-17-045103-6; ISBN 978-5-478-00346-3.
9. Синельникова, Л.Н. О содержании концепта «Толерантность» в политическом дискурсе/ Л.Н. Синельникова [Электронный ресурс]: Научная библиотека КиберЛенинка. – Электрон. дан. (1 файл). – 2014. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/o-soderzhanii-kontsepta-tolerantnost-v-politicheskom-diskurse#ixzz2upA4eEKZ>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
10. Слухай, Н.В. Когнітологія та концептологія в лінгвістичному висвітленні: [навч. посіб.] / Н.В. Слухай, О.С. Снітко, Т.П. Вільчинська. – К.: Вид.-поліграф. Центр «Київський університет», 2011. – 367 с. – Бібліогр.: с. 194-238 та в кінці тем. – 220 екз. – ISBN 978-966-439-401-4.
11. Степанов, Ю.С. Константы. Словарь русской культуры: Изд. 2-е, испр. и доп./ Ю.С. Степанов. – М.: Академический Проект, 2001. – 990 с.: ил. – Имен. указ.: с. 973-986. – Библиогр. в тексте. – 5000 экз. – ISBN 5-8291-0007-X.
12. Political correctness// Cambridge Dictionaries Online [Electronic resource]// Cambridge Free English Dictionary and Thesaurus. – Mode of access: WWW.URL: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/politically-correct?q=political-correctness>. – Last access 2014. – Title from the screen.
13. Political correctness// Collins English Dictionary [Electronic resource]// Collins English Dictionary. – Mode of access: WWW.URL: <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/political-correctness?showCookiePolicy=true>. – Last access 2014. – Title from the screen.
14. Tolerance// Cambridge Dictionaries Online [Electronic resource]// Cambridge Free English Dictionary and Thesaurus. – Mode of access: WWW.URL: http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/tolerance_1?q=tolerance. – Last access 2014. – Title from the screen.
15. Tolerance// Collins English Dictionary [Electronic resource]// Collins English Dictionary. – Mode of access: WWW.URL: <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/tolerance?showCookiePolicy=true>. – Last access 2014. – Title from the screen.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2014 р.

Лютянская Н.И., асп.,
Черноморский государственный университет им. Петра Могилы, г. Николаев

ОСОБЕННОСТИ ОБЪЕКТИВАЦИИ КОНЦЕПТОВ *ТОЛЕРАНТНОСТЬ* И *ПОЛИТИЧЕСКАЯ КОРРЕКТНОСТЬ* В АНГЛОЯЗЫЧНОМ МАСС-МЕДИЙНОМ ДИСКУРСЕ

*Статья посвящена изучению особенностей объективации концептов *ТОЛЕРАНТНОСТЬ* и *ПОЛИТИЧЕСКАЯ КОРРЕКТНОСТЬ* в англоязычном масс-медийном дискурсе. Рассматриваются различные подходы к пониманию концепта. Описывается структура концепта вместе с его составляющими – ядерными и периферийными зонами. Подается семантика рассматриваемых концептов на основе лексикографических данных современного английского языка. Определяются особенности языковой объективации концептов *ТОЛЕРАНТНОСТЬ* и *ПОЛИТИЧЕСКАЯ КОРРЕКТНОСТЬ*.*

Ключевые слова: *концепт, толерантность, политическая корректность, масс-медийный дискурс, языковая объективация.*

Lyutyanska N. Iv. PhD Student,
Petro Mohyla Black Sea State University, Mykolaiv

REPRESENTATION OF THE CONCEPTS *TOLERANCE* AND *POLITICAL CORRECTNESS* IN BRITISH AND AMERICAN MEDIA DISCOURSE

*The article deals with the investigating peculiarities of the concepts *TOLERANCE* and *POLITICAL CORRECTNESS* representation in British and American media discourse. The approaches to the concept understanding in linguistics are considered. The structure of concept as well as its constituent parts is described. The semantics of the concepts is considered on the basis of lexicographical data of the modern English language. The specifics of the concepts *TOLERANCE* and *POLITICAL CORRECTNESS* language representation is described.*

Key words: *concept, tolerance, political correctness, media discourse, language representation.*